

## VITA A VIDEKI KÖNYVKIADÁSRÓL

Folyóiratunk korábbi számaiban Mocsár Gábor cikkének közlésével vitát nyitottunk a vidéken történő könyvkiadás szükségességéről és lehetőségeiről.

A közölt hozzászólások és reflexiók egyértelműen támogatták a gondolatot: a fővárosi könyvkiadással egyenrangúan kezelt, lehetőségeiben sem korlátozottabb könyvkiadókat kell létrehozni a vidéki kulturális centrumokban — a decentralizálás jegyében —, s a különbözőség csak sajátosságaiban legyen fellelhető. Az elvet helyi párt- és állami szerveink is magukévá tették. Szeged m. j. Város Tanácsa legutóbb határozott a könyvkiadás megindítása ügyében. A megvalósításhoz kívánt segítséget adni az a benyújtott elvi és gazdasági tervezet, amelynek elvi, szöveges anyagát kivonatossan itt közöljük.

## A SZEGEDI (TÁJI) KÖNYVKIADÁS ÚJRA- INDÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

### 1.

Mint szakkörökben közismert, Szeged város és környéke frott kultúránk történetében már a XV. században (pl. alsóvárosi ferences rendház) — részben saját készítésben — önálló könyvtárral bírt, s egyes kutatók szerint már a XVI. században nyomtatott könyvekkel jelentkezett. Kiváló nevek jelzik a város könyvkiadását később is, egészen Dugonics, Tömörkény, Móra, Juhász, József Attila első könyveinek megjelentetésén át, s nem kevésbé a megjelent könyvek szerkesztőit is egészen a felszabadulásig.

Nem véletlen tehát, hogy itt indult először országos viszonylatban is jelentős szerepet vállalva (ismert elődök után: Széphalom, Délvidéki Szemle, Szegedi Híd stb. — melyek ugyan tendenciájukban mást is hordoztak mint irodalmat, s nem is lehettek hosszú életűek) a most már XXII. évfolyamába lépett Tiszatáj című irodalmi fórum, és jelentős műveket adott az olvasók kezébe az akkor még a *Magvető Könyvkiadó fiókvállalataként* (Tiszatáj—Magvető) tevékenykedő helyi kezdeményezés is. Ebben a vállalkozásban látott napvilágot többek között Móra Ferenc *Hannibál föltámasztása* című elfelejtett szatirikus regénye, melyből a helyi kiadás nyomán világsikert aratott filmet készítettek. Itt jelent meg Dér Endre *Az első próba* című regénye, amelyet 1956 áprilisában József Attila-díjjal jutalmaztak. Tömörkény István *Föltetszik a hajnal* című, a nagy szegedi klasszikus félszáz lappangó tárcáinak, karcolatainak, novelláinak gyűjteménye, Lódi Ferenc *Érlelő évek* című verseskötete, amely az ismert, Szegeden élő költőnek mindmáig legsikerültebb gyűjteménye, Somfai László *Viharban* című regénye és Kiss Lajosnak, a hódmezővásárhelyi származású Kossuth-díjas néprajztudósnak *Vásárhelyi híres vásárok* című, szakkörökben mindmáig keresett műve (nem említve itt a *Tiszatáj-füzetek* című különlevonatokat).

1956 végén — az ellenforradalom okozta tragikus történelmi és társadalmi helyzet következtében — ez a lehetőség időlegesen megszűnt, azonban ismét csak a Szeged környéki alkotói bázisra építve, nem véletlenül itt indult országosan elsőként útjára (előbb a Hazafias Népfront, majd a Szeged m. j. Városi Tanács támogatása mellett) a *Tiszatáj* irodalmi és kulturális fórum, a konszolidációt elősegítő művekkel először a helyi napilapoknál jelentkező írók, esztéták, kritikusok, műveikkel országosan is iránymutató tevékenységet vállalva (Dér Endre, Andrassy Lajos, Bárdos Pál, Tóth Béla, Fenákel Judit, Lódi Ferenc, Kiss Lajos, Szabolcsi Gábor, az akkor Szegeden oktató Király István, Krajkó András, majd Kovács S. Iván, Na-

csády József, Ilia Mihály, Sz. Simon István, Papp Zoltán stb.) és a jelentkező új, fiatal tehetségeknek e szerzők mellé sorakozása következtében Szegeden nyílik először mód arra, hogy részben társadalmi erőkből megjelenhessék a *Szegedi fiatalok antológiája* (1959.) és 1959-től rendszeresen — előbb szerényebb keretek között, később országos színvonalon, a szegedi *Tiszatáj Irodalmi Kiskönyvtár*. Két évig önállóan Szeged megyei jogú Városi Tanács szerény, de nem lebecsülendő anyagi támogatásával, majd 1961-től a Magvető Könyvkiadóhoz kapcsolva, *Tiszatáj—Magvető* néven, az 1968-ban történt, egyoldalú felszámolásáig 37 kötettel (több mint 160 ezer példány) ajándékozta meg olvasóit. (Ebből 7 regény, 9 elbeszéléskötet, 9 verseskötet, 3 tanulmánykötet, 4 dokumentumgyűjtemény, 1 monográfia, 1 szociográfia, 1 néprajz, 1 képzőművészeti jellegű kötet, és 1 aforizmagyűjtemény.) Az e sorozatban megjelent könyvek közül akár az élő mai írótól, esztétáktól — akár a klasszikusoktól készült összeállításokat tekintjük — nem egy vívott ki országos elismerést, s jó-részt az állami könyvforgalomban, rövid idő alatt teljesen elfogyott. (Kiss Lajos tanulmánykötete József Attila-díjat, Tóth Béla egyik kötete tanácsi ösztöndíjat, a másik kiadói Nívó-díjat, a sorozatnak számos más könyve tanácsi vagy SZOT Művészeti Ösztöndíjat érdemelt.)

A megjelent kötetszámok még így sem fejezik ki az elmúlt, majdnem 10 esztendő lehetőségeit, hiszen a Kiskönyvtárban jelentkező szerzők második, harmadik kötetei már más, országos kiadóknál láttak napvilágot. (Fenákel, Bárdos, Papp L., Simai stb.) A sorozatban megjelent könyvek, kevés kivételtől eltekintve, a tájegységhez tartozó, ezen belül is főként szegediek irodalmi jellegű műveit tartalmazták. A reális lehetőségeket talán jól szemléltetheti, hogy az 1959-es — előfizetési rendszerben kiadott — 7 könyvvel szemben 1960-ban már 10 könyv jelent meg, egyes kiemelkedő számtól eltekintve átlag 3—5000 példányban, s a Magvető Kiadóval történt kooperáció következtében néha jelentős stagnálás ellenére is a lényegében nyolc évig tevékenykedő sorozat *évi átlagban 5 kötet* kiadását mutathatta fel. A Magvető Kiadóval történt kooperáció sajnálatos módon értetlenséget, bizalmatlanságot, sokszor indokolatlan, a helyi lektorátus és szerkesztő véleményével szembeni szubjektív ellendöntéseket és nemegyszer sértő huzavonát jelentett, aminek eredményeképpen 1966-ig ez a sorozat gyakorlatilag már szinte életképtelenné vált. (1967-ben a több oldali — párt- és állami szervek részéről is támogatott — tárgyalások következtében ismét fellendülőben volt, azonban 1968 januárjában a Tiszatáj—Magvető Kiskönyvtárat a Magvető adminisztratívve megszüntette.)

A Magvető Könyvkiadó ugyan vállalta, hogy a már korábban velük szerződésben állók könyveit saját kiadványként megjeleneteti és a későbbiek során is arra érett, úgymond, már „befutott” szerzők műveit rendszeresen kiadja. Ez azonban, figyelembe véve helyi lehetőségeinket, egyrészt a növekvő számú fiatal tehetségek jelentkezéseit, másrészt az újabb kötetekkel jelentkező, a Tiszatáj írói gárdájához tartozó és más társterületek szerzőinek műveit — semmiképpen sem elégítheti ki igényeinket.

## 2.

Szükség van tehát mindenképpen az immár tradícióval és elismert ranggal rendelkező Tiszatáj Kiskönyvtár — avagy tájegységi könyvkiadó — felélesztésére, s ezt a megváltozott helyzetben (úgyis mint ennek az ügynek korábbi elindítója) a Szeged m. j. Városi Tanács képes megoldani.

A Könyvkiadó célját tekintve különbözne a korábbi Irodalmi Kiskönyvtár és a későbbi Tiszatáj—Magvető profiljától. Mindenekelőtt abban, hogy kiadványai közt a szépirodalmi, klasszikus és mai szerzők — alkotók és kutatók — művei mellett jelentősebb helyet kapna a társművészeti területek (képző-, zene-, színház-, iparművészet), valamint más és más tudományok területén (társadalom-, hely-, munkás-mozgalom-, ipartörténet, városépítéset, természettudomány, néprajz, népművészet stb.) dolgozó kutató-szerzők ilyen irányú tevékenysége, ezen túli publicisztikai, valamint aktuális (évkönyv, dokumentáció, emlékkönyv stb.) összeállítások — nem provinciális szintű! — megjelenítése is.

Célja lenne ezenkívül továbbra is az *egész dél-magyarországi tájegység* — esetenként még ezen is túl országos feladatokat vállalva — e fentebb vázolt területeken dolgozó alkotóit rendszeresen foglalkoztatni, szerkesztéssel, lektori tevékenységgel is szorosabban a közélethez kapcsolni az egyetemek és intézetek, érintett intézmények tudományos dolgozóit.

Illuzórikus volna abban reménykedni, hogy e könyvkiadás — legalábbis az első néhány évben — önfenntartó, rentábilis vállalkozás lehet.

Ha figyelembe vesszük esetleg klasszikus és egyéb vonatkozásban érdekes, értékes, kiadóilag költséges, de indokolt nagy példányszámukat tekintve bevételi többlettel kecsegtető kiadványok megjelentetését is, valamint, hogy kulturált és ízléses formában az esetenkénti profilhoz igazodó hirdetések bevitelével is számolhatunk, még mindig indokolt egy bizonyos összegű rendszeres állami támogatás idetervezése.

A kultúra terjesztése különösen igényes szinten egyébként sem lehet költségmentes és nyereséges. A főfeladat — gondoljuk — itt nem is a könyvkiadás önállóan gazdaságos megoldása, hanem inkább a magas fokú szocialista kultúra fokozottabb terjesztése, a tájegység alkotóbázisa fejlődésének elősegítése és népszerűsítése, hagyományaink megőrzése, feltárása és továbbadása — ez pedig ésszerű megfontolással, anyagi áldozatot követel. (A korábbi Szegedi Kiskönyvek-et egyébként mint komoly ajándékot is igen szívesen vitték el hazájukba külföldi vendégeink és nem egy könyv, írás külföldi megjelenése is ennek köszönhető.)

Elgondolásunk szerint tehát, az újrainduló könyvkiadás tematikáját tekintve, mintegy 50—60 százalékban irodalmi és művészeti, 40—50 százalékban a már fent felsorolt területekről tevődne össze.

Megfontolt tervezéssel 1969-től kezdve az első években 4—6 könyv (talán az első évben még annál is kevesebb) kiadásával lehetne számolni. A későbbi évek során — figyelembe véve a szélesebb tematikát — elképzelhető 10, sőt ennél több kötet megjelentetése is. A nyomdai munkát Szegeden, Békéscsabán, Hódmezővásárhelyen, esetleg máshol is elvégezhetik. Az egyes sorozatok formája lehet célszerűen változatos.

Reálisnak érezzük, ha az első évben 5 könyv kiadásával számolva (egyenként 14 íves, 2500—4000 példány esetén) — a kiadói költségre ideértve a fő és félállásban foglalkoztatott, valamint a lektori munkát tiszteletdíjért végzők bérköltségeit is —, egyelőre meg nem térülő állami dotációként indulási gazdasági alapnak. 150—200 ezer forintot biztosítunk. (A szervezeti és költségvetési elképzelések részletezését benyújtott javaslatunk tartalmazza.)

A könyvek forgalomba hozatalát (eltekintve egyes speciális érdekkörökhöz és területekhez kapcsolódóktól) az Állami Könyvterjesztő vállalatok útján képzeljük el. Ez esetben természetesen a bevételi visszatérülés lassúbb, azonban az új tanácsgazdálkodási rendszer lehetőségei között ez az összeg is felhasználható, s végül a ráfordítás reális százalékban meg is térülhet.

### 3.

A Tiszatáj irodalmi és kulturális folyóirat szerkesztői munkagárdája — úgyszólván mint gyakorlott és ma már elismert alkotóműhely — képes arra, hogy a rendszeresen tevékenykedő és a feltörekvő tehetségeket figyelemmel kísérve, „szellemi mozgatója” legyen — természetesen más szakterületek műhelyeinek bevonásával — az újabb könyvkiadásnak. A szükséges anyagi bázis biztosítására alkalmas állami szerv indokoltan egy szerv: Szeged m. j. Város Tanácsa lehetne.

Működési formáját tekintve a könyvkiadás objektív és rendszeresen ellenőrizhető, folyamatos munkájának irányítását egy erre a célra alakított vagy kinevezett *Kiadói Szaktanács* láthatná el.

A Kiadói Szaktanács élén feltétlenül a szükséges anyagi bázist nyújtó és ennek felhasználását rendszeresen ellenőrző közeget biztosító tanács vezetője lenne.

A Kiadói Szaktanács többi tagját (nem több mint 5—9 tagot) részben a szerkesztéssel, válogatással konkrétan foglalkozó, a lektori és szerkesztői munkát közvetlenül irányító főszerkesztő, a társterületek (helytörténeti, más művészetek, politikai szervek, társadalmi szervek) hozzáértő megbízottai képeznék.

A gazdasági ügyintézésre, annak rendszeres nyilvántartására, ellenőrzésre kész állapotban tartására egy fél függetlenített gazdasági vezetőt és adminisztrátort, esetleg egy kinevezett, függetlenített igazgatót is kellene alkalmazni.

A vállalkozást lehetne tanács *intézmény*, vagy tanács *vállalat* formájában működtetni.

A Kiadói Szaktanács félévenként, esetleg — szükségszerűen — meghatározatlan időben ülne össze, ahol a megbízott szerkesztő által előterjesztett — előzetes lektori vélemények (esetleg egy szerkesztő bizottság javaslata alapján is támogatott) — *egyéves kiadási terveket* beszélne meg és hagyta jóvá. A kiadás lebonyolítása a megbízott szerkesztőre és felelős gazdasági vezetőre hárul, akik beszámolósi kötelezettséggel tartoznak a Kiadói Szaktanácsnak, amely viszont a kívánt időszakokban jelentést tesz az őt kinevező Tanács VB-nek...

A korábbi gyakorlat tapasztalatait és a már eddig ismert kéziratokat figyelembe véve, alapos szelektálással, lektorálásra, válogatásra és előszerkesztésre kerülhet megjelenésre készen álló, mintegy 30 különböző jellegű kötet, amelyből kellő beosztással és rangsorolással máris mintegy hároméves kiadói terv készíthető.

A könyvkiadóhoz befutó egyéb, főként irodalmi és művészeti jellegű, betekintésre váró kéziratok kezelését, azok visszapostázását a Tiszatáj szerkesztője az induláskor magára vállalhatja (tekintve, hogy ez a spontenitás eddigi ütemét ismerve, több száz kötetre is tehető), tehát ezzel a könyvkiadó apparátusát egyelőre terhelni nem szükséges.

A mai állapotnak megfelelő röpfelmérések alapján részben lektorálva, részben kiadásra kész állapotban mintegy 15 könyv áll. További felméréseink szerint a kiadásra történő előkészítése indokolt mintegy 10 könyvnek. (ezek címjegyzékét külön csatoltuk). Természetesen a számításba vett kiadható művek száma és tematikája még szaporítható, másrészt a nem profilba tartozó könyvek más kiadókhöz ajánlása, illetve a kiadás elutasítása is indokolt.

Úgy gondoljuk, hogy a helyi könyvkiadás ügyének, mint arra valóban érdemesnek, a fentiek alapján történő megvizsgálása és az újraindítás lehetőségeinek, ha egyelőre szerényebb keretek között is, de már a közeljövőben való támogatása indokolt. Bízunk benne, hogy ezzel maradandó értékű jószolgálatot tehetünk Szeged város és a tájegység kulturális előrelépése érdekében, s a szocialista hazafiságra való nevelés, valamint a jó értelemben vett, provincializmustól mentes lokálpatriotizmus szellemének alkalmazására is jó példát mutathatunk.

ANDRÁSSY LAJOS

## ÖSSZEFOGLALÓ A TISZATÁJ TÖRTÉNELMI REGÉNY-VITÁJÁRÓL

Egy hanyatlás jegyeivel terhes műfaj sorsának fölvezetésére gondolt folyóiratunk szerkesztősége, mikor helyt adott a Tiszatáj hasábjain a mintegy másfél évig folyt vitának. Pontosabban: eszmecsereének — mert a nézetek éles összeccsapásának viszonylag ritkán lehetünk tanúi. A tíz hozzászóló cikke inkább kiegészítése volt egymásnak: a gondolatkör fokozatos szélesedésével épült a problémarendszer.

Az 1967-es évfolyam februári száma közölte Csetri Lajos vitaindítóul szánt írását, *Regény és történelem* címmel. A rendkívül alapos és mélyenszántó tanulmány (vitazárónak is beillenek) az eddigi szakirodalomból biztos fogódzóként Lukács György alapvető könyvéből, *A történelmi regény*-ből emeli ki „a társadalmi és történelmi regény szétválaszthatatlanságának axiómáját”. S a műfaj válságának ebből következtethető lehetőségét így fogalmazza meg: „amikor a történelmi regény elvileg kezd önállósulni, az már egyben dekadenciájának kezdetét is jelenti”. — „Az eleve megformált események hű követése épp a művészi tevékenységről való lemondást jelent, ezért a mai polgári regényelméletek legtöbbje számára a történelmi regény nem szépirodalmi, hanem tudományos népszerűsítő műfaj. Az a bökkenő, hogy ezt a felfogást korunk irodalmi gyakorlatában sok minden igazolja.”

Az elméleti tanulság Csetri számára: kivezető útként megjelöl egy-egy olyan lehetőséget, melyet a megelőző év két legjelentékenyebbnek ítélt történelmi anyagot föl dolgozó regénye képvisel. Déry Tibor *A kiközösítő*-je „a realiztikus történelemábrázolás ironikus feloldására s így az önálló műfajjára degradálódott történelmi regény játékos megsemmisítésére igen jó példa.” Sánta Ferenc *Az áru*-ja pedig az ún. *ál-történelmi regény* egyik megvalósítása. E műfajt a történelmi regénynek olyan változásai eredményezik, amilyenek a múlt századi nagyrealizmus regénye esett át akkor, mikor a kisregény kifejlődött belőle, melynek hozzáképest az egyik legszembe szökőbb különbsége: a szinte egyoldalú epikus jelleg helyett az erős drámaisággal való telítettség. E drámai jelleg a változásoknak csak egyik eleme — a folyamat teljes analizisét egy öt év előtt, a kisregényről — ugyancsak vitaindítóknak írott — cikkében nyújtotta Csetri, a Tiszatáj 1962-es évfolyamában.

Csetri végző konklúziója: „kérdésként felvethető: ezek az ál-történelmi regények vajon nem a jó értelemben vett történelmi regény megújulási kísérletei?”